

UDK: 001.891.32 (09) (092)

Saxovat ZAXIDOVA,
O'zbekiston milliy universiteti dotsenti, t.f.n.
E-mail:sakhovat_2009@mail.ru

O'zMU professori v.b., t.f.d. M.Hamidova taqrizi asosida

MAWLANA MUHAMMAD KAZI THEORIST AND PROPAGANDIST OF THE IDEAS AND GOALS OF THE SYSTEM KHOJA AKHROR'S "KHIMAYAT" DOCTRINE

Annotation

The article studies the life, activities and creativity of Mawlana Muhammad Kazi, who is one of the closest students and murids of Hazrat Khoja Ubaydullah Ahror, and examines his historical role in preserving and protecting the ideas, goals and principles of the Khojagoniyya-Naqshbandiyya tariqa.

Key words: Khimayat, Sufism, Khoja Ahror, Muhammad Qazi, shaykh, piri-murshid, hidayat, shari'at, waz, khojagoniyya-naqshbandiyya, silsila, maqamat, manaqib.

МАВЛЯНА МУХАММАД КАЗИ ТЕОРЕТИК И ПРОПАГАНДИСТ ИДЕИ, ЦЕЛЕЙ СИСТЕМЫ УЧЕНИЕ «ХИМАЙАТ» ХОДЖА АХРОРА

Аннотация

В данной статье освещена жизнь, деятельность и творчество Мавляна Мухаммада Казии, которого является одним из ближайших учеников и мюридов Хазрата Ходжи Убайдуллы Ахрора, и изучена его исторический роль, в сохранении и защиты идей, целей и принципов тариката ходжагонийя-накшбандийя.

Ключевые слова: Химайат, Суфизм, Ходжа Ахрор, Мухаммад Казии, шейх, преемник святого, просветления, шарият, ваз, ходжагония-накшбандия, силсила, макамат, манокиб.

MAVLONO MUHAMMAD QOZI, XOJA AHROR "HIMOYAT" TA'LIMOTI TIZIMI G'OYA, MAQSADLARI NAZARIYOTCHISI VA TARG'IBOTCHISI

Annotatsiya

Ushbu maqolada Hazrati Hoja Ubaydulloh Ahrorning eng yaqin shogirdlari, muridlaridan bo'lgan Muhammad Qozi hayoti, faoliyati va asarlari yoritib o'tilishi asnosida ushbu shaxs aynan Xoja Ahror tomonidan so'ngi temuriylar davrida yuritilgan "Himoyat" tizimining g'oya, maqsad, prinsiplarini saqlovchisi va davomchi sifatida, ushbu xojagoniyya-naqshbandiyya tariqati prinsiplarini keng jamoatchilikka targ'ib qiluvchi sodiq tarixiy siymo ekanligi yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Himoyat, tasavvuf, Xoja Ahror, Muhammad Qozi, shayh, piri-murshid, hidoyat, shari'at, va'z, xojagoniyya-naqshbandiyya, silsila, maqomat, manaqib.

Kirish. Xoja Ahror Valiying juda shiddatli, insonparvar, millatparvar va diniy-irfoniy ezgu, g'oya, qadriyatlariga asoslangan "Himoyat" itizimi, bu zoti bobarokat vafotidan so'ng boshlanib ketgan Shayboniy O'zbeklari istilomi, yangi sulolaning xokimiyatga kelishi, qaror topishi yillarida bir muncha sustlashgan, zaiflashgan bo'lsada, keyingi Shayboniylar, ayniqsa, Sulton Ubaydulla Xon, Abdulaziz Xon, Abdulla Xonlar davrida yana kuchaya, faollasha boshlaganligini aytib o'tish zarur.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mavzuga oid adabiyotlarni o'rganishda aynan G'arbiy yevropalik mutaxassislar – F.Meiter, Yurgen P. Devin de Uiz, A.Kyugelgen, M.Kemper, K.Radke, Gabore, Xodkevich, Popovich, Jimarelning tasavvuf tariqatlari, xojagoniyya-naqshbandiyya "Himoyat" tizimiga oid tadqiqotlari, shuningdek, rus olimlaridan akademik V.V.Bartold, A.Z.V.To'g'on, A.Boldyrev, O.A.Akimushkin, S.Prozorov, S.Abashin, O'zbekiston olimlaridan esa B.Bobojonov, A.K.Mo'minov, Z.Quttiboev, E.E.Karimov kabi olimlar tasavvufshunoslik, islomshunoslik tarixiy tadqiqotlarini olib borib, ularning nashrlarini e'lon qilganlar.

Aynan tasavvuf tariqatlari, ulardagi shaxsiyatlar – Muhammad Qozi hayoti, merosi, tarixiy o'rni masalasida 1993 yilda nashr etilgan Muhammad Xoshim ibn Muhammad Qosimning "Nasoim ul-Quds min haqoyiqi-l-Uns" asari asosida Sh.Z.Boboxon o'g'li Boboxonov va Shayh Abdulaziz

Mansurlar tomonidan tayyorlangan "Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar Fihristi" kitobida Muhammad Qozining hayoti va uning birinchi asari "Silsilat al-orifiyn va tazkirat as-siddiqiy" haqida ma'lumot berilgan.

Keyingi tadqiqotlarda 1996 yilda taniqli mutaxassis, prof. B.Bobojonov tomonidan himoya qilingan "Политическая деятельность шейхов Накшбандийя в Мавераннахре (первая половина XVI в.)" mavzuidagi nomzodlik dissertatsiyasi matnida Muhammad Qozining tarixiy faoliyati, hayoti va ijodi haqida yaxshigina ma'lumot berilgan bo'lib, shuning ushbu muallif tomonidan Muhammad Qozining "Davlat boshqaruvi qoidalari" (shartli nomlanishi) asarining davlat va jamiyat boshqaruviga oid o'ta muxtasar asar ekanligi haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan edi.

So'nggi yirik tadqiqot sifatida Mirzo Muhammad Haydarning "Tarixi Rashidiy" asarini nashrga tayyorlovchi manbashunos mutaxassislar N.Mingulov, M.Qutluqov, O.Jalilovlar tomonidan Muhammad Qozining to'liq hayoti, ijodi, faoliyati, Shayboniylar davrida saroydagi faoliyati, doimiy havfsizlik choralarini ko'rishga urinishi kabi hayotidagi asosiy holatlarga oid qiziqarli manbaviy tahlil berib o'tilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tarixiy siymoni hayoti va faoliyatini, merosini yoritishda maxsus tarixshunoslik, sharqshunoslik, ijtimoiy falsafa uslub-visitalari yordamida mavzuning asosiy birlamchi manbalari,

ularning asosiy mualliflari asarlarini chuqur o'rganish yordamida; shuningdek zamonaviy ilm-fan, falsafa metodlari: varifikatsiya, falsifikatsiya, umuman tarixiylik, taraqqiyot, ilmiy xolislik prinsiplari, qiyosiy tahlil, analiz, sintez, barcha asosiy konsepsiyalar, yondashishlar, qarashlarni tanqid qilish, umumlashtirish, miqdoriy va tahliliy yondashish, spektral, mantiq, gnoseologik qiyoslash kabi metodlar, uslublardan samarali foydalanildi.

Muhammad Qozining mufassal tarjimai holi quyidagi ikki asarda – 1) Muhammad Xoshim ibn Muhammad Qosimning 103 h.y./1622 yilda yozgan “Nasoim ul-Quds min hadoyiqi-l-Uns” asarida bayon etilgan [1] va 2) Mirzo Haydar Ayoziy “Tarixi Rashidiy” asarida [2] ayrim o'ta muhim ma'lumotlar berilgan, asosiy ma'lum, mashhur ikki asari haqida va unchalik ma'lum bo'lmagan bir asari matni ham keltirilgan.

Mazkur oraliq davrda, ya'ni 1490-1516 yillar oralig'ida Xoja Ahrorning eng zabardast shogirdi – Xalfasi Mavlono Muhammad Qozi [3] nomi bilan mashhur bo'lgan Mavlono Muhammad Burhoniddin (1445-1516) o'zining bosh g'oyasi, shiori “Podshohlarning kekkeyishlari, mag'rurliklari”ni yumshatish, ularni dunyo, davlat, siyosat ishlarida o'zaro “kelishishlari, yarashishlari, Sulhga olib kelish yo'li bilan Muhammad Qozi Mo'g'ullardan Sulton Mahmudni Shayboniylar bilan sulh tuzilishida vositachi bo'lgan bo'lsada, Sulh tuzilmay (Toshkentda – 1502-1503), shayboniylardan yengilgan va Qorateginga qochgan edi.

Bu omadsizlikka qaramay, Muhammad Qozi sultonlar, podshohlar bilan xususan Shayboniy Xonning kichik ukasi Mahmud Sulton bilan yaqinlashish yo'liga o'tib, mazkur Xon taklifi bilan Buxoro xukmdori bo'lib turgan Ubaydulloh Xon (1504-1539)ning xos mulozimi, a'yoniy sifatida faoliyat yuritishga, ular siyosatiga ta'sir o'tkazishga uringan edi.

Ammao, Buxorodagi Ubaydulloh Xon saroyida katta ta'sir kchiga ega bo'lgan yassaviya shayhlari, Buxoro va Samarqand Jo'ybor shayhlari muholifatiga duch keldi. Bundan ancha-muncha cho'chigan Ubaydulloh Xon uning turli davralarda katta ta'sir o'tkazib, g'ulugacha olib borishi mumkinligi uchun umuman tariqat va'zlarini ta'qiqlagan. Oqibatda, Muhammad Qozi hai o'z va'zlarini to'xtatganligi, hatto tariqat mavzusidagi kitoblarni ham o'zida saqlamay, rasmiy ismi, shari'at va'zlari bilan cheklanganligini uning xalfasi Mahdumi A'zam Xojagiy Kosoniy o'zining “Tanbeh us-salotin” risolasida aniq tafsilotlari bilan yozib qoldirgan edi [4].

Mavlono Muhammad Qozi, Xoja Ahrori Valiyning shunday muridi, shogirdi va maslakdoshi bo'lganlarki, buning nisbati kam topiladi, - deb yozgan edi [5] zamondoshlari u bobarokot haqida.

Mavlono Muhammad Qozining ko'nglida Haq Taolo ulug'ligining mushohada, idrok qilishdan solik, murid qalbida paydo bo'ladigan havf shikastalik va o'zlik ekanligini Xoja Ahror bashorat qilib, yana ushbu hidoyat yo'lini chizib bergan, ko'rsatgan ekanlar:

1. Olloh Taolaga muhabbat – Muhammad Rasulilloh – s.o.a.v.lga toe'lik ko'rsatish;

2. Bu maqsadga erishish ulumi diniyni to'liq bilmay, hosil qilmasdan mumkin emasdir; buning uchun esa ulamoyi dinning mulozamati, tobe'ligiga rioya qilish orqali yuzaga chiqadi;

3. Ilmiy dunyoda kun ko'rish vositasi qilib oladigan ulamolarning majlislaridan saqlanish vojib;

4. “Va darveshlarki, Raqs va Simo' qiladurlar, ularning suhbatlari barfayz bo'lsa, olg'ay va har taome bo'lsa yegay” – ularidan ham saqlanish zarur, zero, bu gunohi kabiralarga bois bo'lg'ay;

5. “Ahli Sunna va-l-Jama'a mazhabidan boshqa bilimlarni beradigan ma'rifat – balandparvoz mubolag'ali qarashlarni ham Harom bilmoq vojib”; Zero, Hazrat Rasul –

s.o.a.v.! – mutobiatlariga vobasta bo'lganlari nurini hosil qilmoq uchun o'qumoq lozimdur;

“Muddati madiddan keyin (Muhammad Qozi) xos g'idoga (xos dunyoviy ilmlar ozig'i sohibi) mutasaddiy bo'ldilar. Nihoyati ihlosdan, g'idoga lozim narsalarni (ya'ni kitoblarni) rixobdon ot to'rvasiko'targandek, qaerga borsalar, piyoda ko'tarib yurur erdi. Borib-borib (Eshonga) ziyoda yaqinlik hosil qildilar. Shu darajadagi, akobir ulamolalar birla o'lturg'on vaqtda (faqat) Mavlono (qarab) hitob qilib so'zlar erdi. Hazrati Eshonning nazari marhamatlari, bularg'a (ya'ni Mavlono Muhammad Qozig'a) ul miqdor erdiki, as'hoblar va farzandlari hasad qilur erdi(lar)” [6].

Yoshlik yillari o'tib, balog'at hosil qilgan davrlarda, xukmdorlik, rasmiy xokimiyat Chig'atoy temuriylardan shayboniylar qo'liga besaranjomliklari Muhammad Qozi gohi keyingi temuriylar davrida Hazrat Eshon huzurida xalifalik qildi (1485-yildan keyin), gohi Shayboni Xon huzurida nufuzli Piri-Murshid, behad, mislsiz barcha ilmlar bilimdoni, maslahatchisi sifatida Buxoro – Sulton Muhammad (Shayboniy Xonning ukasi, bo'lg'usi Ubaydulloh Xonning otasi) huzurida yuksak mavqe'larda, ammo doimo havf-hatar ostida (Toshkentda, Samarqandda, Farg'ona-Axsi, Andijonda, yana Buxoroda) yashadi.

Garchi mana shu davrga nisbatan, Muhammad Qozi faoliyati, ayniqsa, siyosiy faoliyati bir muncha omadi yurishmay kechgan bo'lsa [7], Muhammad Qozining umuman olganda Xoja Ahror va u shakllantirgan xalq, faol mehnatkash omma vakillarini “Himoyat” tizimini mumkin qadar saqlab qolish, faol davom ettirilgan faoliyatini ijobiy baholash o'rinli bo'ladi.

Chunki, Muhammad Qozi, Xoja Ahrorning ilk Shayboniy xukmdorlarning islom, shari'at qonuni, siyosat andozalarini chuqur bilmasliklari, ijodiy qo'llay olmasliklarini bartaraf etish, buning uchun, qanchalik yoqimsiz va katta behuzurliklar, hatto o'lim havfi real bo'lishiga qaramay, zamona, “Dunyo zo'rlari” – Shayboniy xukmdorlar va ularning mahalliy hokimlari bilan yaqin, tig'iz aloqa o'rnatish, kerak bo'lsa, ularning maslahatchi – “xos a'yonlari” mansablarida o'tirib, mazkur xukmdorlar, xokimiyat egalarining “Ahli muslim” – musulmon Ummasi haq-huquqlari, manfaatlarini himoya qilish, ro'yoga chiqarish, ularning eng Oliy va kundalik siyosatlarida birinchi burch vazifalari ekanligini Piri-Murshidi Xoja Ahror kabi qat'iylik bilan eslatib, ularni amalga oshirishda faollik ko'rsatdi. Xojagoniyya-naqshbandiyya tariqati siyosiy faolligini saqlab qolish uchun ruash olib bordi. Albatta, Muhammad Qozi Xoja Ahror darajasiga, ayniqsa davlatchilik, siyosat bobida, ko'tarila olmadi. Buning quyidagi eng kamida 2 ta psixologik sababi bor edi:

Birinchiidan, Xoja Ahror vafotigacha (1489 yi) keyingi temuriylar davlati oxirgi nisbatan tinch, farovonlik, qonunchilik, tartiblariga rioya qilish davri edi. Muhammad Qozi davrida esa xukmdorlik, hokimiyat bir ikkinchisiga, yangi xo'jayinlarga o'tayotgan, besaranjom davr edi;

Ikkinchiidan, Muhammad Qozida Xoja Ahror g'oya, qadriyatlari, ayniqsa “Himoyat” tizimi yo'lini himoya qilishda sobitlik, izchillik yetarli bo'lsada, biroq, u zotda Xoja Ahror xarizmasi, o'z g'oya, maqsadlariga. Ayniqsa “Himoyat” tizimini, faol, samarali davom ettirishda, deyarli barcha tazkirashunoslar birdek ta'kidlab o'tishgan – shaxsiy jur'at, qat'iylik (ya'ni “Haybat” va “Tag'ayyur”) hych kimdan, hych nimadan qo'rqmaslik – “zo'rlikka zo'rlik” ishlatib bo'lsada “Himoyat” shartlaridan, kafolatlarini amalga oshirishumumdavlat, umumiy ko'lam va daraja yetishmas eli.

Tahlil va natijalar. Tasavvuf tariqatlarining davlat va jamiyat hayotidagi o'rni, “Himoyat” tizimining ezgu maqsad va oyalarlari, ularning temuriylar davrida xalq najotkori sifatida davlat boshqaruvida jitmoy himoya sifatida olib borilganligi va Xoja Ahror Valiy qarashlarini uning shogirdlari, muridlari,

jumldana Muhammad Qozi tomomnidan davom ettirilganligi va keng targ'ib etilganligi manbaviy asosga ega.

Yuqoridagi tarixiy, mafkuraviy-siyosiy shart-sharoitlarga qaramay, Muhammad Qozi ham tasavvuf diniy-irfoniy ilmlari, madaniyati taraqqiyotiga sezilarli xissa bo'lib qo'shiladigan diniy-irfoniy asarlarning muallifidir. Bu jihatdan Mavlono Muhammad Qozining Xoja Ahrorga nisbatan bir qadar ustunlik jihatlari bor bo'lganki, ular haqida bir muncha mufassal so'z yuritilmasa bo'lmaydi. Ushbu o'rinda ham Muhammad Qozi bir muncha ustunlik, afzalliklar davri, shart-sharoitlar taqozosi sifatida mavjud. Agar Xoja Ahrorning qo'limizdagi 5-6 ta aniqlangan risolalari, juda chuqur, yuksak irfoniy muammolar, ibora, istiloh, atamalar, usullar tadqiqi, tahqiqiga bag'ishlangan bo'lib, ular ko'proq tasavvuf, ilmi irfon ekzegetikasi, germevntik jiddiy yondashish, mantiqiy-epistemologik izlanish, tahqiqotlarni taqozo etsa, Muhammad Qozi yozgan va bizga hozircha ma'lum bo'lgan uchta tazkitralar asosan solik, muridlar va ihlosmandlarga muljallangan, bir muncha izchillikda tartibga solingan, oddiy xalq tili, bayon usullariga yaqin yozilgan, jonli qiziqish uyg'ota oladigan, haqiqatdan ham tazkiralardir.

1. Mavlono Muhammad Qozining birinchi va asosiy asari "Silsilat al-orifiyn va tazkirat as-siddiqiyn" [8] (Oriflar silsila – shajarasi va siddiqlar yodnomasi);

2. Davlatni boshqarish qoidalari haqida (shartli nomi) [9];

3. "Maqomoti Xoja Ubaydulloh Ahror" [10] (Xoja Ubaydulloh maqomoti).

Bu tazkiralari va siyosatshunoslik tadqiqotiga oid Muhammad Qozi risolalarining bir muncha to'laroq tavsif, tadqiqotiga to'xtalishdan oldin, biz mazkur risolalar qo'lyozmalari, bosma va litografik nashrlari va h.k. zamonaviy tillarga tarjimalari, rekvizitlarini bayon etishni zarur deb hisoblaymiz.

Mavlono Muhammad Qozining birinchi asari – "Silsilat al-orifiyn" asari eng keng tarqalgan, mashhur tazkiralardan biri bo'lib, unda 12 yil davomida Xoja Ahror mulozamati – xizmatida bo'lib, Eshon hayoti, tavalludi, tahsili, faoliyati, horiq-ul-odatlarini ko'rgan, eshitgan Mavlono tasavvuf, kuzatish, xulosalari, Eshonning eng mashhur "Xojagoniyya-Naqshbandiyya" tariqati, u shakllantira boshlagan mussulmon, faol mehnatkashlarni haqsizlik, zulm, zo'ravonliklardan "Himoya" qilishga oid qikr-qarashlari, "Zikri hafiy" tariqat amaliyotiga oid tasavvuf qarashlari bayon etilgan.

Bu asar mazmuni, undagi qismlar va muammolari haqida Ali Safiy o'zining mashhur, umumlashtiruvchi tazkirasida quyidagicha shohidliklarni yozibqoldirgan: Mavlono Muhammad Qozi "Hazrat Eshonning as'hoblari va maqbullarining ajillaridan turur va ul Hazratning manobqlari, shamoilu hasono va fazoyillarda kitobe tasnif etibdurlar – "Silsilat-ul-orifiy va tazkirat-ul-siddiqiyn" bila musammodur. Ul joyda keltiribdurkim sanai tarixi sakkiz yuz saxon beshda (1480) erdikim, Hazrati Eshonning mulozamatlariga yetushuldi. Va o'n ikki yilga qariyb ul Hazratning mulozamatlarida bo'ldi" [11].

Ikkinchi asar prof. B.M.Bobojonov shartli nom bergan – "Davlatni boshqarish qoidalari haqida" asari qo'lyozmasi alohida saqlanmagan, bizgacha yetib kelmagan bo'lsada, baxtimizga Mirzo Muhammad Haydarning "Tarixi Rashidiy" asarida, deyarli ayni kelitirilgan mavjudligi, uni demk, nafaqat tarixchi, tazkirachilar, balki bevosita "Davlat huquqi va nazariyasi tarixi" ixtisosligi, siyosatshunoslik, falsafa sohalari mutaxassislari maxsus ilmiy-manbaviy va nazariy-metodologik tadqiq etish imkoniyatiga egalar.

Bu asarni yozilishida "Tarixi Rashidiy" muallifi Mirzo Muhammad Haydar bevosita sababchi bo'lganligini quyidagicha yozgan edi: "Bulardan bo'lak rasoyillari ham bordur. Ba'zi masalarki, men banda ulardan so'rab erdim, ularni ham qaydi kitobatga kelturub erdilar ... Eshon ... a.r.! – vafot bo'lg'onian kevin, o'g'illari ... Mahdumzoda Qutbiddin Ahmad ul risolani manga yiborib ekanlar ..., men bandai beisteto'at ... musavvada ... da bitildi [12].

Mavlono Muhammad Qozining katta ilmiy-nazariy diqqat e'tiborga sazovor bu asarini zamonaviy tadqiq etish zarurligi munosabati bilan mazkur manba bilan bog'liq quyidagi mutaxassislar fikr-mulohazalariniga diqqat etish jiddiy e'tibor talab etadi.

Bu manba haqida, uni bizgacha saqlanib, yetib kelgan mantni haqida prof. B.M.Bobojonov quyidagi o'z fikr-mulohazalarini bildirgan edi: "Bu risola shu mavzudagi risolalar muallifligi nisbat beriladigan Shayh Abdulloh Ansoriy (1088 yillar) "Nasihat-name" ta'sirida yozilgan. Shunga qaramay, Muhammad Qozi risolasida siyosatchilarga taalluqli juda qimmatli, dono xikmatlari-nasihat, tavsiyalari mavjud" [13].

Uchinchi asar "Maqomoti Xoja Ubaydulloh Ahror" asari bo'lib, yuqorida keltirilgan naqshbandiya tariqati qo'lyozmalar "Fehristi"da ilk bora ko'rsatilgan edi [14]. Bu asarning 2 ta qo'lyozmasi bizgacha saqlanib, yetib kelgan bo'lsada (200 betdan ortiqroq ma'lumot) na ilmiy iste'molga kiritilgan, na nashr etilgan. Bizningcha bu asar XV asr boshlarida yozilgan, qo'lyozmalari uncha ko'p emas, hatto toshbosma, litografiya nashrlari yo'q, ma'lum emas. Holbuki bu "Maqomoti Xoja Ubaydulloh Ahror" asari, uning eng yaqin, sabit shogirdi, muridi Muhammad Qozi bilan 12 yil birga bo'lish, uning ko'pgina so'zlari, xatti-harakatlarining jonli guvohi bo'lgan sodiq shogirdi, shu darajadagi Hazrati Eshon farzandlari, uning o'z shogirdiga alohida mehruhahabbatga to'liq, yaqin munosabati nufuziga hasad qilishgan inson tomonidan yozilgan asardir.

Xulosa va takliflar. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, Mavlono Muhammad Qozi hayoti va ijodi, uning XV asr oxiri - XVI asr boshlaridagi faoliyati, uning asarlari orqali hozirgi kunda davlat boshqaruvi masalarida xukmdorlar, mansab egalari, lavozimda o'tirgan shaxslarning to'g'ri va halol ishlashlari, o'z mansablarini su'istemol qilmasliklari, malakat barqarorligi uchun nimalar talab qilinishi, xukmdor va fuqarolarning munosabatlari qay tartibda bo'lishi kerakligi, siyosatning nozik va murakkab tomonlari haqidagi uning o'g'itlari, yo'l-yo'riqlari, ko'rsatma va nasihatlariga amal qilish bilan ta'sir etish mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Sh.Z.Boboxon o'g'li Boboxonov va Shayh Abdulaziz Mansur. Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar Fehristi. –T.: Movarounnahr, 1993. 65, 66-betlar.
2. Mirzo Muhammad Haydar Ayoziy. Tarixi Rashidiy. –T.: O'zbekiston, 2011.
3. Mirzo Muhammad Haydar Ayoziy. Tarixi Rashidiy. –T.: O'zbekiston, 2011, 704 bet, 308-312; 365-366; 427-431 bb.
4. Xojagi Kosoniy. Tanbeh as-salotin/O'zFA A.R.Beruniy nomidashi ShI qo'lyozmasi. Ash'yo № 501/X – 135v -146a sahifalar.
5. Mirzo Muhammad Haydar. Tarixi Rashidiy. –T.: O'zbekiston, 2011. 308-312-bb.
6. Yuqoridagi manba ... 308-309; 365-366-bb.
7. Б.М.Бобононов. Политическая деятельность шейхов Накшбандий в Мавераннахре (первая половина XVI в.). Автореферат кандидатской диссертации. –T.: ФБ АН, 1996. Сс. 8-9 и далее.

8. Mavlono Muhammad Qozi. Silsilat-ul-orifiyn va tazkirat us-sidiqiyn. O'zFA A.R.Beruniy nomidagi ShI qo'lyozmasi. Ash'yo № 11413//SVR.X. 225-bet. Yana boshqa qo'lyozmalari: 10603; 6314; 4452; 5414. Shuningdek: Sh.Z.Boboxon o'g'li Boboxonov va Shayh Abdulaziz Mansur. Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar Fehristi. –T.: Movarounnahr, 1993. 42-bet.
9. Mirzo Muhammad Haydar. Tarixi Rashidiy. –T.: O'zbekiston, 2011. 308-309; 427-431-bb. Shuningdek qarang: Б.М.Бобожонов. Политическая деятельность шейхов Накшбандийя в Мавераннахре (первая половина XVIв.). Автореферат кандидатской диссертации. –Т.: ФБ АН, 1996. С. 7.
10. Mavlono Muhammad Qozi. Maqomoti Xoja Ubaydulloh Ahror. O'zFA ShI qo'lyozmasi. Ash'yo № 8237/1. Sh.Z. Boboxon o'g'li Boboxonov va Shayh Abdulaziz Mansur. Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar Fehristi. –T.: Movarounnahr, 1993. 41-42-bb.
11. Ali Safiy. Rashaxotu aynil hayot. –T.: Abu Ali ibn Sino, 2004. 447 bet.
12. Mirzo Muhammad Haydar. Tarixi Rashidiy. –T.: O'zbekiston, 2011. 424-b.
13. Б.М.Бобожонов. Политическая деятельность шейхов Накшбандийя в Мавераннахре (первая половина XVI в.). Автореферат кандидатской диссертации. –Т.: ФБ АН, 1996. С. 7.
14. Sh.Z.Boboxon o'g'li Boboxonov va Shayh Abdulaziz Mansur. Naqshbandiya tariqatiga oid qo'lyozmalar Fehristi. –T.: Movarounnahr, 1993. 41-42-b,